

Přibyslavský čtvrtletník

KULTURA

HISTORIE

PŘÍRODA

Čtyři permoníci
Průběh II. světové války v Přibyslavi
Kulík zlatý na Přibyslavsku

3-4

2025

ISSN 1803-7909

Přibyslavský čtvrtletník

kultura, historie a příroda Přibyslavska

3-4

ročník 24
číslo 3-4
2025
Přibyslav

3-4

PŘIBYSLAVSKÝ ČTVRTLETNÍK

kultura, historie a příroda Přibyslavska

Vydává město Přibyslav

Registrace MK ČR E11152 ze dne 2. 2. 2001

ISSN 1803-7909

Redakční rada: Michael Omes
Růžena Ročková
Klára Bezděčková
Pavel Bezděčka
Pavel Jajtner
Jan Málek

Vychází 4× ročně. Cena 30,- Kč

www.pribyslav.cz

Pohádkový příběh losa Emila <i>Pavel Bezděčka</i>	6
Čtyři permoníci <i>Anna Šauerová</i>	8
Bílá paní z Lutriánu <i>Anna Šauerová</i>	11
Průběh II. světové války v Příbyslavi <i>Jaromír Čermák</i>	14
Význačný šlechtitel František Procházka <i>L. a J. Kameníkovi</i>	23
Povídání o losech, zvláště pak o Emilovi <i>Pavel Bezděčka</i>	26
Kulík zlatý na Příbyslavsku <i>Klára Bezděčková</i>	29

Foto na první straně obálky:
Splav na Sázavě u Bukovsku, leden 2026, foto M. Omes

Pavel Bezděčka

Pohádkový příběh losa Emila

Potkat v Bílých či Bielých Karpatech srnce či srnu je docela běžný zážitek. Potkat laň či jelena, to už je docela vzácnost, ale potkat zde losa evropského, to je zcela mimořádná situace! A přece se to letos stalo. To bylo tak.

Losi žijí v Evropě zejména na severu a severovýchodě a také v Polsku. Krom toho jsou malé populace na Slovensku, v Rakousku, Německu a také v Čechách, na Šumavě.

Losí národ, podobně jako třeba národy bobrů, vlků, medvědů a jiných savců, má ve zvyku posílat mladé a silné samečky, tedy odrostlé kluky, aby si našli pro sebe nevěsty v jiném kraji, často i velmi daleko, a tím rozšířili příbuznost svého rodu. V našem příběhu to bylo také tak.

V menší losí rodině na Slovensku, konkrétně na Oravě, se narodil malý los. Hned po narození mu nedali jméno, to se u losů vytváří až na základě zkušeností toho mláděte. Nu a ten kluk rostl jako z vody. Byl velice aktivní, stále něco zkoumal, prohlížel a pořád se na něco ptal, zejména dědečka Maroše, který znal všechno, tedy alespoň tak odpovídal.

„Dědo, opravdu je nás tak málo?“ zeptal se jednou malý los. „Nikde jinde losi nežijí!“

„Ale to víš, že jo, prcku. Na severu je nás spousta, veliké rodiny, ani se v tom nevyznáš!“

„A proč nežijeme tam na severu, dědo?“ zeptal se zvědavý prcek.

„Protože naše místo je tady. Ale jsou i vzdálenější rodiny, a to je dobře!“

„Vzdálenější? A kde?“

„Nu, třeba na Šumavě, to je moc krásné místo,“ zasnul se děda.

Milí čtenáři, možná mi nebudete věřit, ale malý los byl tak neodbytný, že mu děda Maroš povykládal vše možné o losích v Čechách, a dokonce mu prozradil, že on sám se jednou na Šumavu vypravil, kudy tam šel a jaké to bylo a potom, že se vrátil zpět na Oravu.

„A dědo, proč jsi tam nezůstal?“ zeptal se malý los.

„Protože jsem tady měl manželku, jen jsem si prostě udělal takový chlapský výlet. Ale musím uznat, bylo to tam moc krásné a cesta tam a zpět byla velice vzrušující.“

Tak tohle dědovo vyprávění změnilo osud našeho mladého losa, o němž tu píší. Hned druhý den totiž odešel z domova a vyrazil na západ.

Přes Polsko kolem Západních Beskyd prošel na Ostravsko a potom se otočil na jih. Oderskou bránou sešel až na Zlínsko a putoval dál. Prošel kolem Uherského Brodu, Dolního Němčí, Javorníku, Korytné a Nivnice a na pár dní se zastavil u Ostrožské Lhoty. Cestou okusoval různé keře, trnky a také jablíčka, ta mu chutnala nejvíce. Právě, když se rozhlížel po krajině, kde by našel další jabloně, přiskákal k němu zajíc.

„Ahoj, Emile,“ oslovil zajíc losa.

„Ahoj, proč mi říkáš Emile?“ zeptal se překvapený los.

„Lidé v tomto kraji ti tak říkají, sledují tě a dokonce ti fandí, abys došel do cíle,“ odpověděl zajíc.

„A proč mám být Emil?“

„Neboj se toho,“ řekl zajíc, „to je pro tebe pocta. On ten Emil byl pro lidi figura významná a památná, to byl velký cestovatel. I když to byl jen holub.“

„Aha, tak já jsem velký cestovatel,“ konečně se usmál Emil. „To tedy hned vyrazím dál.“

Ilustrace Pavel Bezděčka

A opravdu vyrazil, prošel kolem Veselí, Kozojídkami, nakoukl dokonce ke Skalicí na Slovensku, potom šel kolem Hodonína a u Břeclavi to vzal na jih do Rakouska. U Vídně to pak otočil k západu a směřoval k Šumavě. Cestou překonal nejrůznější překážky, dokonce nejméně dvakrát přeplaval velikou řeku Dunaj!

Přejete Emilovi, aby na Šumavu dorazil? Tak to čtete dál! Ovšem mějte na paměti, že toto je příběh pohádkový!

Po mnoha dnech a nocích putování začal Emil cítit, že se blíží k cíli. Vzduch byl chladnější a čistější a lesy byly tajemnější. Cítil, že Šumava je už blízko. Ještě jedna pochodová noc a pak to bylo tady! Šumava! Nádherné hluboké lesy, křišťálově čisté potoky a tichá rašeliniště. Emil si toto místo okamžitě zamiloval. Bylo to

přesně takové, jak si představoval – divoké, krásné a voňavé.

Když procházel podél malého rašeliniště, zaslechl podivně známé zvuky. Zvědavě se vydal za nimi a spatřil něco úžasného! Lesem za rašeliništěm kráčel velký los s paroží mohutnějším než Emilovo. Jakmile si ten starý los Emila všiml, přátelsky k němu přistoupil.

„Vítej na Šumavě, mladíku,“ řekl hlubokým hlasem. „Doufám, že přicházíš v dobrém a nemíníš rozbít naše společenství, nýbrž ho obohatit.“

Jaké lepší uvítání si mohl Emil přát? Vše bylo skvělé a Emil se brzy zapojil do této vstrícivé komunity, časem si našel i partnerku a všichni společně tu stále žijí. Konec pohádky.

Sepsala Anna Šauerová, ilustrace Věra Jirásková

Čtyři permoníci

Pověst z Příbyslavska z knihy Z pradávných mošny, vydané s finanční podporou Kraje Vysočina

V dobách, kdy se v okolí Příbyslavi začala nacházet železná a stříbrná ruda, povolal král do našeho kraje horníky a kovkopy. Ve dne v noci se z hlubin země ozývalo klepání a bouchání, jak se snažili vykutat co nejvíce stříbra. Zároveň s nimi se zde objevili permoníci, věc do té doby nevídaná. Nebyli to tvorové zlí, jak se někdy vypráví. Naopak. Pomáhali horníkům, kde bylo třeba. Ukazovali jim cestu, kde byla žíla nejsilnější, nenápadně hlídali vozíky, aby se nepřevrhly.

Ovšem nejzodpovědnější prací pro ně bylo hlídat, jestli někde neuniká jedovatý plyn. Kolikrát mnohým zachránili život i majetek. Měli k tomu zdatného pomocníka. Byl to malý kanárek, který, jakmile se nadechl plynu, spadl z bidýlka mrtvý. Proto, když kanárek přestal zpívat, všichni věděli, že je zle. Permoníci spustili poplach, popadli klec se zpěváčkem, aby ho taky zachránili, a honem všechny posílali k nejbližší větrací šachtě a pak rychle z dolu ven.

Ovšem stalo se, že stříbra bylo čím dál méně a uživit se čím dál těžší. V té době se v Kutné Hoře objevila nová velká rudná ložiska. Všichni tam pomalu odchá-

zeli za prací a s nimi se začali stěhovat i permoníci. Tehdy si všechny svolal nejstarší z nich, Perkrát, k vážné poradě.

„Musíme se rozhodnout. Zůstat, nebo odejít. Nikomu nebude mít za zlé, když půjde. Já odcházet nechci. Tak se vás ptám, zůstane tu ještě někdo se mnou?“

Permoníci se dívali jeden na druhého, klopili hlavy, nikdo neodpovídal. Tu se ozvalo: „Já bych tu taky nejraději zůstal.“ Všichni se otočili. Na velkém kameni seděl nejmenší z nich, Huntík. Najednou se zvedly ještě dvě ruce. Přihlásili se Turmík s Příbýkem.

„Dobrá tedy. My čtyři tu zůstaneme. Mějte se všichni hezky. Zdař Bůh,“ ukončil permonický sněm Perkrát.

„Zdař Bůh.“

Všichni se pomalu zvedali, sbírali si skromné ranečky a odcházeli spolu s povozy, které vezly skromný majetek horníků. Jen ti čtyři zůstali sami v opuštěné štole. Turmík se zeptal: „Mistře, ale co budeme dělat, když jsou všechny šachty opuštěné?“

„Musíme si najít takovou práci, kde budeme zdejšími lidem užiteční. Já se rozhodl hlídat v podzemí všechny poklady, co zde ve skalách ještě zůstaly.“

„To já si vezmu na starost městské únikové chodby. Budu hlídat podzemní studny, aby voda nestoupala sklepeními do města. A taky dávat pozor na zvědavé kluky, kteří se pusť do podzemí, aby nezabloudili,“ přihlásil se Huntík.

„To mně by se líbilo hlídat město z výšky. Kolikrát jsem se proměnil v kavku a létal nad městem. Kdyby vám to nevadilo, usadil bych se na věži. Mohl bych pomáhat místnímu zvoníkovi zvonic a kontrolovat hodiny, aby ukazovaly přesný čas.“

„To je dobrý nápad, Turmíku,“ pochválil jej Perkrát. „Proč mlčíš, Příbýku, co ty bys rád?“

„Já bych se nejraději usadil ve sklepeních rathausu. Věděl bych, co se kde ve městě šustne a kde je mé pomoci nejvíce potřeba.“

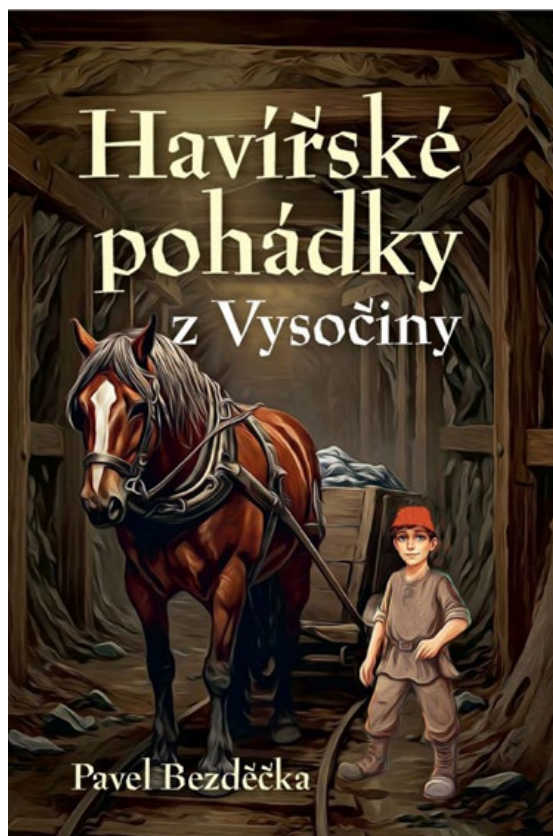
Tak se taky stalo. Ve sklepeních Kurfürstova domu se občas objevuje Perkrát s Huntíkem. Hlíдают městské podzemí, aby se nikde nepropadlo nebo aby ne- nechavci nekopali a nehledali poklady, které jim nepatří.

Turmík se usadil v komůrce na věži, hned vedle zvoníka. Když se však začala věž opravovat a lidi běhali sem a tam, odstěhoval se, kvůli hluku, do skalní jeskyňky pod věží. Že tam opravu ještě

dneska bydlí, se pozná vždycky na jaře. V prachu, který se usazuje na schodech, jsou vidět stopy jeho malých botiček.

A co Příbýk? Když se stará radnice zbourala, sklepy sice zůstaly, ovšem už tam nebyl žádný klid. Proto dneska žije sám v zasypané středověké chodbě. Vychází jen občas, a to si na sebe, pro jistotu, bere ještě plášť neviditelnosti. Nechce totiž, aby jej někdo poznal a chtěl po něm nějakou službu.

Poznámka redakce: Pověst napsala Anna Šauerová u příležitosti otevření nové expozice na městské gotické věži v roce 2019.

Vážení čtenáři,

pokud máte rádi pohádky a historii Vysočiny, pak by vás mohla zaujmout nedávno vydaná kniha „Havířské pohádky z Vysočiny“.

Napsal a ilustroval ji člen naší redakce Pavel Bezděčka. Na 136 stranách najdete 16 pohádkových příběhů z havířského prostředí z 16 míst Vysočiny, první z nich se odehrává v příbyslavské Štole pod farou. Hlavními postavami příběhů jsou havíři, dále pak nej- různější jiní lidé včetně dětí a samozřejmě permoníci. Na konci knihy najdete i mapu Vysočiny s 16 místy a také věcné informace, co a kdy se v těchto lokalitách tě- žilo. Knihu, která vám představí svět permoníků naprosto odlišně od většiny legend a pověstí, vy- dalo Muzeum Vysočiny Jihlava. Pokladna muzea na Masaryko- vě náměstí čp. 57/58 je jediným místem, kde si můžete tuto knihu zakoupit.

Redakce

Bílá paní z Lutriánu

Pověst z Přibyslavska z knihy Z pradědovy mošny, vydané s finanční podporou Kraje Vysočina

Byl Velký pátek. Obřady skončily, lidé se rozcházeli pomalu do svých domovů. Mezi posledními se pomalu loudaly i dvě nerozlučné kamarádky Fanyнка a Terezka. Fanyнка byla dcerou bohatého statkáře ze samot u Věžnic, o dva roky mladší Terezka zase dcerou chudého nádeníka, který bydlel v malé chalupě nedaleko Luterského mlýna. Děvčata nepospíchala, jarní větrík jim čechrал vlasy, byl teplý dubnový podvečer. Začínalo se šerit. Zítřka je Bílá sobota, žádná těžká práce je nečekala. Jenom pořádně uklidit ve stavení, dobytek obstarat, napéct mazance.

„Fanyňko, víš, co bych si přála?“ zeptala se znenadání Terezka. Fanyňka se podívala na svou kamarádku, která pokračovala: „Já bych dneska chtěla najít hroudu zlata. Mohly bychom si za ni koupit, co bychom chtěly. Já třeba domeček se zahrádkou.“

„Ty máš ale nápady,“ odpověděla Fanyňka. „Chudá holka nemůže čekat, že jí něco spadne samo do klína. Ta se musí svojí pílí a šetrností přičinit. Když budeš čekat na zlato, budeš na něj čekat do smrti.“

Terezku to zamrzelo, že ji kamarádka tak odbyla. Dobře věděla, že má Fanyňka jiná přání. Už brzy se má provdat za Václava ze statku. Kdepak, selští hoši koukají výš. Kdopak by se otočil za holkou z chalupy. A tak jen smutně přikývla.

„Vždyť já vím, ale hezké by to bylo.“

Mlčky došly až ke kříži na rozcestí. Fanyňka šla napřed, měla plnou hlavu svého nápadníka, už se viděla u oltáře a o svou kamarádku se nestarala. Ta se za ní pomalu loudala se sklopenou hlavou až ke stoletému dubu. Vtom se jí zdálo, že se někdo na ni upřeně dívá. Zvedla hlavu. Ve stínu stála krásná bílá paní, smutně na ni hleděla, jako by prosila o pomoc. Terezka se lekla, chtěla na kamarádku zavolat, ale paní jí naznačila, aby mlčela. Najednou zafoukal vítr a přízrak se rozplynul.

„To se mi asi něco zdálo,“ řekla si a pospíchala za kamarádkou.

Druhý den šla obě děvčata s ostatní omladinou z Věžnic na Vzkříšení do polenského kostela. Když se všichni vraceli zpět domů, u dubu viděla Terezka zase onu záhadnou postavu. Už už chtěla ostatní zastavit, ale přízrak ji znovu posuňkem prosil, aby mlčela. Když se s ostatními rozloučila, pospíchala plná strachu domů. Na mostku přes řeku Šlapanku, nedaleko mlýna, se otočila. Tajemná bílá postava šla pořád pomalu za ní. Přidala do kroku. Plná strachu vběhla Terezka do stavení a zabouchla dveře. S úlevou vklouzla do chudé světnice. Maminka právě nesla na stůl večeři – brambory na loupáčku a mléko. Děvče se se všemi pozdravilo a chvatně zasedlo ke stolu mezi ostatní. Když se najedli, matka i otec odešli ještě ven za prací a Terezka s mladšími dětmi zůstala ve světnici sama. Začala chvatně uklízet se stolu.

Když se otočila, u okna na lavici viděla sedět onu bíle oděnou postavu. Podívala se po ostatních, ale jak se zdálo, nikdo nic zvláštního nepozoroval. Frantík dělal u kamen třísky, Anička kolébala malého Kubíka, Rozárka podřimovala u stolu. Rychle dala vše do pořádku, popřála rodičům, kteří se právě vraceli, dobrou noc a utíkala do své komůrky. Jen zavřela za sebou dveře a rozsvítila svíčku, zjevila se jí opět ona krásná záhadná paní.

„Neboj se, Terezko. Nechci ti ublížit. Chci jen poprosit o pomoc.“

Terezka zájímavě odpovíděla: „Jak bych ti mohla pomoci, vždyť jsem jen chudé, obyčejné děvče. Nic nemám a nic neumím.“

„To není pravda,“ odpověděla ta záhadná bytost. „Máš dobré srdce, které nikdy nikoho nezarmoutilo. Každému se snažíš pomoci. A právě někoho takového hledám. Je už tomu mnoho let. Byla jsem dcerou bohatého měšťana v Polné. Mnoho nápadníků se o mě ucházelo, ale byla jsem pyšná, žádný pro mě nebyl dost dobrý. Všem jsem se jen vysmívala. Dokonce jeden z nich se kvůli mně v rybníku Peklo pod zámek utopil. Na smrtelném loži mě jeho matka proklela, abych za svou pýchu po smrti nenašla nikdy pokoje. Jen dívka s upřímným srdcem mě může vysvobodit.“

Terezka zašeptala: „Ráda, moc ráda pomůžu, jenom nevím jak.“

„A to se ani nezeptáš, jaká bude tvá odměna?“

„Co bych si mohla přát, to mám.“

„Opravdu?“

„Opravdu. Mám dvě zdravé ruce, oba rodiče, kteří mě mají rádi, sestřičky i bratříčky, na které se mohu vždy o pomoc obrátit. Ale ty, paní, nemáš už nikoho. Jen svou bolest a prokletí.“

„Dobře, že jsi mi takto odpověděla. Kdyby ses ptala po odměně, musela

bych tě v tůni u Luterského mlýna utopit. A pak bych musela zase dalších sto let čekat a hledat dívku, která by mi mohla pomoci.“

„Co mám udělat?“ zeptala se Terezka.

„Zítřka je velký svátek, Boží hod velikonocní. Až přijdeš do kostela, nesedej si ani do lavice, nestůj ani v boční lodi. Klekni si přímo proti hlavnímu oltáři a dobře se dívej na věčné světlo. Kolikrát zabliká, tolikrát se za mě musíš pomodlit dřív, než pan děkan řekne amen a pokřítuje se na znamení, že je konec mše.“

Druhý den se zase všichni vydali pěšky do Polné. Terezka, která jindy po cestě se všemi žertovala, šla tentokrát zamlkle. V hlavě se jí pořád honila slova nešťastné bílé paní.

„Není ta vaše holka nemocná?“ dorážely sousedky na její matku. „Je celá pobledlá, kouska života v ní není.“

„Nebo že by v tom byl nějaký hoch?“ omočila si jazyk jiná.

„Ale kdež. To se vám jen zdá, sousedky.“

Začala mše svatá. Terezka klečela hned

za předními lavicemi, z věčného světla oči nespouštěla. Najednou světlo zablikalo – blik, blik. Děvče na nic nečekalo a začalo drmolit jednu modlitbičku za druhou. Když pan děkan začal všem žehnat křížem a řekl amen, Terezka skončila s poslední, čtvrtou. V ten okamžik se před ní zjevila ona bílá postava, která se k ní sklonila a políbila ji na čelo. Co bylo dál, Terezka nevěděla. Svět se s ní zatočil a ona jako podtátá upadla na studenou dlažbu kostela. Rychle ji naložili do bryčky, kterou přijel mlynář Antonín, a odvezli ji domů. Když přejížděli kamenný mostek přes říčku, dívka procitla.

Nad sebou uviděla nejen tvář ustarané matky, ale i oné tajemné bílé paní.

„Děkuji ti, že jsi mě vysvobodila. Teď konečně dojde moje duše klidu. Nikdy ti to nezapomenu. Zůstaň vždycky tak dobrou a plnou soucitu a lásky a uvidíš, že brzy najdeš svoje štěstí. Budu se za vás všechny v nebi přimlouvát.“

Proměnila se v obláček, který se vznášel vzhůru k obloze. V té chvíli Terezka opět omdlela. Nešťastní rodiče za pomoci mlynáře odnesli bezvládné tělo své dcerky do stavení. Trvalo několik dní, než se Terezka uzdravila. Když poprvé po dlouhé době otevřela oči, na truhle vedle postele stál džbán plný lučních květů a u něj obrázek – portrét krásné paní v bílém rouchu.

„Kdo to sem dal?“ zeptala se své matky.

„Nebudeš tomu věřit, ale mlynářův Antonín se už snad stokrát na tebe ptal a tohle ti z přibyslavského jarmarku přivezl.“

Terezka se zadívala na obrázek: „Ale to je přece...“ Nedořekla. Obraz se před

jejíma očima začal měnit. Místo Luterské bílé paní se na ni z obrázku usmívala bíle oděná Panna Maria Lurdská. Matka nechápavě hleděla na dceru. Copak pozbýla rozumu, že nepozná tu, ke které se po celý čas modlila a prosila za dceřinu záchranu? Když Terezka uviděla údiv v matčiných očích, pochopila, že proměnu viděla jen ona. Neříkala už nic.

Čas běžel, Terezka se uzdravila a vše bylo pomalu jako dřív. Zase přišly Velikonocce. V ten čas se ve mlýně konala svatba. Když novomanželé jeli ze šlapanovského kostela přes starý most a zamířili na cestu k vratům jejich společného domova, na břehu náhonu, mezi stromy, se mihlo cosi bílého. Nevěsta sebou znenadání trhla.

„Co se stalo?“

„Zdálo se mi, že někoho vidím.“

„Snad ne Luterskou bílou paní?“ usmál se mladý hospodář. „Však té děkuji, že jsem tě našel, moje milá.“ A pak své manželce vyprávěl, jak se mu v noci, několikrát po sobě zjevila bílá paní, která mu vyprávěla o krásné, pracovitě a hodné Terezce.

Jako dík za získané štěstí nechali Antonín a Terezka na cestě ke mlýnu postavit kapličku se sochou Panny Marie Lurdské.

Kaplička tam stojí dodnes. Vždy, když přicházela do mlýna nová hospodyně nebo se mlýn loučil se starým hospodářem, průvod se zastavil u kapličky, aby mohli poděkovat za dobrodiní, kterých se jim dostalo, nebo aby si vyprosili milost a pomoc Boží do dalších let. A možná, že si někdo vzpomene i na zachráněnou bílou paní z Lutriánu.

Poznámka autorky: Tato pověst pochází od méjích praradnic Jindřišky Laštovičkové, manželky posledního luterského mlynáře – Antonína. Vyprávěla ji, když jsme v létě sedávali před kapličkou nedaleko mlýna. V pozdějších letech se jeho jméno zkomolilo a všichni jej dnes znají už jen jako „Lutrián“. Dokonce jsem se dočetla, že se jmenuje po svatém Lutriánu. Ale co je to za svatého a kde se vzal, nikdo neví. Asi nějaký „místní“ svatý.

Průběh II. světové války v Přibyslavi

V minulém vydání čtvrtletníku vyšel článek „Konec II. světové války v Přibyslavi“ publikovaný k 80. výročí této události v roce 1945. Po domluvě s redakcí čtvrtletníku se k tématu války ještě vrátíme a seznámil bych Vás s tím, jak probíhala válka v Přibyslavi v letech 1939–1944. Je to doslovný přepis pamětní knihy města Přibyslavi včetně dnes gramatických chyb, jak ji po skončení války sepsal kronikář a tajemník tehdejšího městského úřadu, Jindřich Vodička. Pamětní kniha je ve Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě.

JDU ČESKÝM KRAJEM

Zdeněk Spilka

Jdu rodným krajem, venkovem,
jdu městy
a nepoznávám téměř naši zem.
Jdu stále jdu, a není lepší cesty.
Moravskou zemí kráčím tich a něm.

Jdu daleko a měním směr svůj v jiný.
zrak lapá po světle uprostřed stínohry.
Jsem v Čechách už, slyš píseň
domoviny!
Toť hudba Smetanova, z první
zpěvohry.

Chodím a chodím, chodím
dny a týdny
lapaje ve tmách přísvit nádhery.
A stále slyším, unaven a bídný,
zpěv Smetanovy první opery!

(Lidové noviny ze dne 18. VII. 1939)

Dne 14. března 1939 osamostatněním Slovenska se rozpadla Československá republika!

Dne 15. března 1939 znělo úsečně z radiopřijímače:

„Dnes o šesté hodině ranní vstoupilo německé vojsko na celé území našeho státu. Vojenským německým orgánům vycházejte všemožně vstříc. Zachovejte rozvahu a klid a vyvarujte se všech incidentů.“

Z rozkazu presidenta republiky: „Počínaje šestou hodinou dne 15. března počne německé vojsko obsazovati území Čech a Moravy. Všechno obyvatelstvo se upozorňuje, že je naprosto nutné, aby byl zachován úplný klid, vyhnulo se srážkám a incidentům, které by mohly mítí nedozírné následky. Zachovejte klid a vyčkejte dalších zpráv.“

„Nehromadte se zbytečně!“

„Musíte imponovati klidem a rozvahou dál!“

„Nezdržujte děti doma. Děti patří do školy, dnes snad více, než kdy jindy!“

„Národ očekává, že všichni zůstanete na svých místech.“

Jako rána za ránou dopadaly tyto výzvy na naše hlavy. Venku byl hrůzný nečas. Nad naším městem bouřila sněhová vánice a vichřice, jaké hned tak nebylo pamětníka. Silnice byly zaváty a pokryty náledím. Sníh se lepil na stromy a na zdi domů. Olověná mračna zakrývala oblohu, takže bylo téměř tma. A do toho červenavého přísvitů a sněhové chumelenice zaznívala stále se radiopřijímačů výzva za výzvou.

Noviny přinesly zprávu s ohromujícími nadpisy:

Říšský kancléř Hitler přijímá český národ pod ochranu německé Říše.

Státní president Dr. Emil Hácha prohlásil, aby dosáhl konečného usmíření, že vkládá osud českého národa a státu s plnou důvěrou do rukou vůdce německé Říše. Vůdce přijal toto prohlášení a dal výraz svému rozhodnutí, že vezme český národ pod ochranu německé Říše a zabezpečí mu autonomní vývoj národního života podle jeho svébytnosti. Toto historické ujednání podepsal Hitler a Göring, z české strany Dr. Hácha a Dr. Chvalkovský (Pozn.: ministr zahraničí).

Německé vojsko zahájilo dne 15. března o 6. hod. ranní oficiálně pochod do Čech za vedení generála pěchoty Blaskowitze a generála pěchoty Lista. Letectvo za vedení generála Kesserlinga a Sperrleho přelétlo hranice. O 9. hod. už byl předvoj Blaskowitzův v matičce Praze. A po 7. hod. večerní přijel do Prahy z České Lípy autem se smečkou svých věrných sám ON za nesmírného opojení německých soukmenovců, aby zde z hradního okna se pokochal nad pokořenou Prahou.

Dne 16. března 1939 rozpjali náš národ na kříž, pod nímž zmučen stál již s trnovou korunou v hlavě od osudného Mnichova. Teprve dne 16. března 1939 vydechl náš svobodný národ naposledy.

Opona chrámová se neroztrhla ve dvě od shora až dolů.

A zem se netřásla.

Skály nepukaly.

Ale hrobové se již otvírali. Hroby přistích obětí.

A temno veliké se sneslo nad naší zemí.

Temno nejtemnější.

Do našeho města přitáhli Němci v pátek, dne 17. března ve 23:30 hod. v noci směrem od vesničky Dobré. Byl to 2. lehký letecký oddíl 93 (2 leicht flagabtlg 93)

1939.

ZLE - MATIČKO-ZLE,

BRANDEBURCI ZDE

Obr. 1: Nadpis v Pamětní knize města Přibyslavi

pod vedením bavorského majora. Přijeli ve 2 krytých autech, ozbrojeni po zuby a v počtu asi 50 mužů. Měli za úkol obsadit rychle naše nouzové letiště. Sněhu bylo tolik, že v Dobré museli si vyžádati koňskou příprěž, a ještě do kopce k Hofmanově vile prohazovati sněh.

Část vojska obsadila rychle letiště, kde v přilehlých místnostech vedle hangáru nocovala, část přespávala v sále hotelu „Rolnický dům“. Tento oddíl byl v Tyršově ulici přivítán zde usedlým Němcem Janem Kellem výrobcem textilií, z něhož se později vyklubal zuřivý nacist.

Dlužno poznamenati, že v tom čase dlel v Přibyslavi ještě čsl. pracovní prapor 201 od 15. listopadu 1937 pod velením majora Nováka, který zde stavěl dálkovou silnici Přibyslav– Ronov nad Sázavou. U praporu byly zařazeni následující důstojníci: Kapitán Pospíchal Jos., kap. Nikodém, poručíci Janda a Moravec a podpor. zdrav. služby Dr. Klíma Přemysl. Tento útvar byl ubytován v podsálí sokolovny, v zámku a v sále hostince Jaroslava Klusáčka.

Dne 18. března v časných ranních hodinách dorazil do města zákopnický útvar Pionir-batalion 29 a rozložil se na náměstí před radnicí. Počet vojáků se odhado-

val na 600. Velitelem útvaru byl hejtman Franc. Ubytovali se ve všech místnostech školy, v sále Rolnického domu, v Sokolovně a Katolickém domě. Hejtman Franz vydal rozkaz k odevzdání všech zbraní a střeliva. Odevzdáno bylo včetně okolních obcí 90 loveckých pušek a 30 krátkých střelných zbraní s municí. Vojsko se chovalo civilnímu obyvatelstvu odměřeně, civilní obyvatelstvo k vojsku ne-li nepřátelsky, tedy studeně. A chování civ. obyvatelstva k německému vojsku svědčí výrok jednoho důstojníka, který prohlásil, že z každého českého oka se na něj dívá 10 husitů.

Poručík 2. lehkého leteckého oddílu 93 Schrecher zabavil na letišti 35 školních letounů a několik padáků a 100.000 litrů benzínu. Kromě toho veškerý inventář na letišti se nacházející. Státní znak na letadlech byl ihned odstraněn a nahrazen hákovým křížem. Čeští vojáci, kteří obsluhovali radiotelegrafní stanici, se postavili na odpor. Po dlouhém vyjednávání ji na konec vydali. Tato posádka byla v našem městě až do 15. dubna 1939. Po jejím odchodu bylo v pravém smyslu město vyjedeno a obchody prázdné. Němci jedli jako vlci. Nejvíce snědli smažených řízků a cukroví – hlavně dortů. Chutnalo jim také syrové mleté maso, smíchané se syrovými vejci. Rovněž pivo šlo vydatně na odbyt, neboť posádka se skládala poněkud z bavoráku, kteří jsou pivu zvyklí. Skupovali všechny zásoby vlněných látek, hedvábí, jemného prádla, punčoch a bod. Valuta Kč 10.- za 1 Ř.M. jim nemálo tyto horečné nákupy usnadnila. Nákupy skoro vesměs byly odesílány do Říše. Zdravotní stav Němců byl skvělý. Byli dobře urostlí a otužilí. Denně prováděli vojenská cvičení a mnozí z nich chodili bez košil. Pláště, ačkoliv byl sníh, nenosili. Během jejich pobytu došlo k výtržnostem, ačkoliv jinak se chovali ukázněně.

V hostinci u p. Rudolfa Novotného dne 19. března ukazoval Miloslav Palán, kučař inflační rakouské papírové bankovky číšníkově a žertem prohodil „Platím, pane vrchní“! U kolem stolu sedících mladíků vzbudil tímto vtípem veselost, která však podráždila v hostinci přítomného německého leteckého poručíka do té míry, že přivolal ozbrojenou stráž vojáků a nechal pod nasazenými bodly odvézt Miloslava Palána, Jana Valáška, syna rolníka čp. 190 a Václava Zábranu, syna rolníka čp. 31 na vojenské velitelství do hotelu „Rolnický dům“, zde byly 48 hodin drženy ve vazbě, vyšetřování Gestapem a teprve na přímluvu starosty města (předsedy obecní správní komise) p. Klusáčka Otty, propuštění.

Dne 7. dubna ubytovala se v domě sociální péče německá policie „Sipo“ (pozn.: Sicherheitspolizei - Bezpečnostní policie) v počtu 3 mužů z Berlína, jménem Scholtze, Bauer a Fröml. Odešli z města koncem dubna 1939.

Počátkem tohoto na rušné události bohatého roku, přikročila obec na základě usnesení obecní správy 28. 12. 1938 k výstavbě druhého činžovního nájemního domu o 12 bytech pro nemajetné. Rozpočtené náklady činily Kč 265 000.

Proti usnesení obecního zastupitelstva ze dne 17. 1. 1939 do koupě bývalého pivovaru od manželů Zachových podalo 11 občanů hromadně protest a samostatně pan Rudolf Meloun k Okresnímu úřadu v Chotěboři.

Byla zavedena pravidelná doprava osob Příbyslav – Nížkov – Polná. Koncesi obdržel Josef Kreuz z Nížkova.

Dne 14. února 1939 byla provedena na základě usnesení zemského úřadu v Praze náhlá revize obecního hospodářství za léta 1937 a 1938 vrch. účetním tajemníkem panem Emilem Kaprálem, která potrvála do 4. března.

Obr. 2: Příjezd německých vojáků duben–květen 1939 (foto: archiv Městského muzea Přebyslav)

Dle účetní závěrky a rozvázného účtu hospodaření, vykazuje obecní jmění v r. 1938 přírůstek o částku K 45.602,95.

Usnesení obecního zastupitelstva ze dne 28. června 1939 byla k žádosti manželů Zachových zrušená koupě domů čp. 18/I a tím definitivně zmařeno postavení úředního domu Přebyslavi. Stalo se tak v důsledku rekursu, podaným p. Rudolfem Melounem z Přebyslavi. Tím bylo město pro budoucnost poškozeno!

Na základě usnesení obecního zastupitelstva ze dne 1. září bylo přikročeno ku rekonstrukci Rašínovi ulice a jejímu rozšíření, ku kterému účelu bylo zakoupeno pozářiště od Josefa Nováka za K 10 000,-.

Ve schůzi obecního zastupitelstva 13. října 1939 došlo k rezignaci obecního za-

stupitelstva, zde 16 členů prohlásilo, že se členství vzdávají.

Dne 1. září 1939 byl zatčen ve svém bytě Přebyslavi – Hesově bývalý ministr zemědělství Dr. Josef Zadina, jako rukojmí. Jako politický vězeň si odpykal několik roků v koncentračním táboře v Buchenwaldě.

Dne 2. září 1939 při vyhlášení války Polsku, kdy se ve skutečnosti rozpoutává II. světová válka,

která přinesla nedožitelné utrpení a příšernou bídu lidstvu téměř celého světa, dostavili se do našeho města ubytovatelé pěšího pluku „Weber“ a zajistili přechodné ubytování pro 4. roty ve škole, v hotelu Rolnický dům, v Katolickém domě a v Sokolovně.

Obr. 3: Němečtí vojáci na náměstí 1939 (foto: archiv Městského muzea Přebyslav)

Druhý den 3. září dorazil do města prapor německého pluku „Weber“ pod velením podplukovníka Pribila a ubytoval se ve vykázaných ubikacích. Prapor byl rozložen v našem městě až do 3. listopadu 1939.

I tato posádka se chovala po celou dobu Přibyslavi ukázněně a došlo opět pouze k jedné výtržnosti v hotelu Rolnický dům. V hotelu byla důstojnická kuchyně. Jednoho večera měl Göbels rozhlasovou řeč, která byla zbožně všemi u večere shromážděnými německými důstojníky sledována. V jídelně bylo přítomno několik našich mladých mužů a hlasitě se česky bavili, což přítomní Němci velmi nelibě nesli. Jeden z nich jistý Jiří Benc z Ronova, syn hospodářského správce fy. Amylon dokonce šel k radiopřijímači, Göblsovu řeč přerušil a pustil nahlas

hudbu. V zápětí vyskočil německý nadporučík, vzal Bence za límec, nakopl ho a vykázal ven z místnosti. Za nedlouho přišla německá vojenská hlídka s nasazenými bodáky a byla v pohotovosti proti eventuálním dalším výtržnostem. To bylo ovšem ještě v době, kdy Němci se snažili s námi vycházeti v dobrém. O snaze, ukázati nám hezkou tvář, svědčí i ta opatření, které podplukovník Pribil učinil ve „prospěch“ malých zemědělců. Vyzval prostřednictvím městského úřadu všechny zemědělce, kteří nemají koně, aby si o koně i vojáky na polní práce přihlásili na velitelství praporu. Dal k dispozici na orání 15 párů koní s vojáky. Posádka byla po celé dny zaměstnávána polními cvičeními, ostrostřelbou, čištěním výzbroje a výstroje, strážnými hlídkami, různými sportovními výkony

a pochodové písně, zejména po vojenských úspěších v Polsku, zněly od rána do večera. Před velitelstvím v Rolnickém domě byla každodenně vztyčována na vysoké žerdi německá válečná vlajka se všemi poctami a večer opět stahována. Stráž v plné zbroji držela službu před každou ubikací. Počali se zařizovati po kasárnicku a při příchodu do místnosti sráželi podpatky okované tak hlučně, že to s každým civilním pokojným občanem vždy trhlo. Později jsme měli pro toto počínání jen trpký úsměv. A při tom všem se hodně jedlo, opět nejvíce smažené řízky, pilo, kupovali zásoby v obchodech a posílali do Říše. Marky se překotně tiskly a za tyto bezcenné cáry papíru byli skupovány naše cenné hodnoty a národ ochuzován.

Dne 12. září započala firma Ing. B. Krysa z Moravské Ostravy a firma Ing. Kottland z Prahy se stavbou dvojkolejné dráhy z Příbyslavi.

Dne 29. prosince byla ustanovena obecní správní komise. Předsedou byl zvolen Ph.Mg. Mach Ota, místopředsedou Otto Klusáček. Za členy obecní správní komise byly zvoleni: Jáchym František, Kasal Jan, Folta Karel, Fiala Filip, Klusáček Karel, Šorf František, Smejkal Josef, Šmerous Jan, Tonar Stanislav, Ing. Švec Adolf.

Dne 1. října 1939 byl zaveden přidělový systém a vydány potravinové lístky.

1940

Do války s Německem vstupuje Francie a Anglie.

Ve schůzi obecní správní komise dne 5. ledna byl Msgr. Alfons Hornek kanovník Příbyslavi jmenován pro zásluhy o město, zejména o chudinu čestným občanem města Příbyslavě.

Rozpočt. potř. na r. 1940	K 475.760.-
Rozpočt. úhr. na r. 1940	K 303.123.-
Rozpočtový schodek	K 172.637.-
se uhradí: 115% přírážkou k dani činžovní	
ze základu	K 35.265.-
výnos	K 40.555.-
280% přírážka ostatní daním	
ze základů	K 47.172.-
výnos	K 132.082.-
Celkem	K 172.637.-

Takže rozpočtový schodek je úplně uhrazen.

Na základě nařízení okresního úřadu Chotěboři ohledně dvojjazyčného pojmenování ulic a náměstí, usneseno ve schůzi 5. 1. 1940 podati návrh Okr. úřadu na přejmenování ulic. Počátkem tohoto roku byly z nařízení protektorátních úřadů nahrazeny nápisy českých firem ve městě nápisy dvojjazyčnými. Na rozkaz Okresního úřadu Chotěboři z 18. 1. 1940 bylo zrušeno používání pouličního elektrického světla ve všech obcích okresu chotěbořského.

Dne 23. února 1940 byl zatčen Gestapem ve svém bytě Příbyslavi pro podezření z ilegální činnosti Ing. Jaroslav Bezpalec, lesmistr.

Dávka z přírůstků hodnoty nemovitosti za r. 1939 vynesla pro obec částku K 18.019,90.

Ve schůzi obecní správní komise dne 8. 3. 1940 bylo usneseno pozastaviti dvoupatrový činžovní dům o šesti bytech po třech místnostech s rozpočtovým nákladem per K 385.000,- jehož stavbě vzhledem válečným událostem již nedošlo.

Ve schůzi dne 8. 3. 1940 byly schváleny obecní poplatky za zvěropolicejní prohlídku dobytka a z masa na zákl. § 28. zákona z 12. 8. 1921 č. 329 Sb. v těchto sazbách:

z kusu hovězího dobytka K 15,-
 z jednoho koně K 10,-
 z vepře K 10,-
 z telete neb hříběte K 5,-
 z ovce neb kozy K 3,-
 z jehněte, kůzlete neb selete K 1,-

Firma Svatopluk Pohořelý, továrna na hosp. stroje započala se stavbou továr-
 ních objektů za hřbitovem.

Dne 16. dubna 1940 byl přidělen zdejší-
 mu úřadu za účelem dalšího praktického
 výcviku ke školení obecních tajemníků p.
 Jindřich Barta vrchní tajemník, bývalý
 štábní kapitán, bytem v Praze.

Sněhu napadlo takové množství, že uvol-
 ňování silnice Příbyslav – Borová trvalo 4
 dny a pracovní povinnosti se zúčastňova-
 lo denně z nařízení protektorátních úřadů
 300–350 mužů od 17 do 60 let. Téměř kaž-
 dý občan mužského pohlaví si odpracoval
 8 hodin při vyhazování sněhu. Závěje byly
 až 3 metrové. Vyčnívaly koruny stromů.

Na základě usnesení O.S.K. (Pozn.:
 Obecní správní komise) ze dne 19. 4.
 1940 bylo přikročeno prodloužení kana-
 lizace od jatek podél šlapánovské silnice
 v délce 50 metrů, nákladem K 5.000,-.
 Současně bylo přikročeno k úpravě příč-
 né ulice ze silnice hesovská na silnici šla-
 pánovskou.

Dle účetní závěrky a rozvázného účtu
 hospodaření, vykazuje obecní mění v r.
 1939 přírůstek v částce K 88.886,20.

Koncem dubna byla otevřená skládka
 odpadků na louce pana Ed. Močuby při
 silnici vedoucí do Dvorka.

Započato se skládkou kovových odpad-
 ků na obecním tržišti v důsledku nařízení
 O.U. v Chotěboři ze dne 29. 3. 1940.

Zakoupen psací stroj Mercedes od fir-
 my Gibian, Praha, za částku K 3.930,-.

Dne 19. dubna byl ustanoven obecní
 hajným po zemřelém Janu Smejkalovi
 Jaroslav Benc.

Téhož dne byl ustanoven druhým po-
 nocným pan Havlíček Ludvík, obecním
 hospodářem pan zvěrolékař František
 Jáchym v čestné funkci.

Dne 24. 5. 1940 usneseno prodloužit
 kanalizaci u jatek o dalších 100 b. metrů
 až k domku p. Krejsky.

V červnu byl zatčen žid Karel Liebl
 pro ilegální rozšiřování protiněmeckých
 letáků.

Pro stejnou činnost byl zatčen Gesta-
 pem Václav Němec, hostinský z Hříště
 dne 22. 7. 1940.

Dne 28. 7. 1940 byl zatčen Jan Staněk
 správce hospodářského družstva a poru-
 čík Janda pro členství ve vojenské ilegál-
 ní organizaci. Major Novák Jar. a poru-
 čík Moravec uprchli před zatčením již
 dříve za hranice.

Dne 14. 6. 1940 byla uzavřena Komen-
 ského ulice pro jízdu nákladními auty.

Rozp. potřeba na r. 1941	K 535.454.-
Rozp. úhrada na r. 1941	K 355.792.-
Schodek	K 179.662.-
se uhradí: 140% přírážkou	
k dani činžovní	K 52.717.-
300% přírážka	
k dani ostatním	K 126.945.-
Celkem	K 179.662.-

Takže rozpočtový schodek = úplně
 uhrazen!

Byla provedena z nařízení protekt. do-
 hledacích úřadů sbírka železa po městě
 a sebralo se 919 40 kg železa.

Ve schůzi dne 5. října 1940 bylo usne-
 seno vzhledem mimořádným poměrům
 zvýšiti o 40% dávku s nájemného a dávku
 vodní, jakož i dávku ze psů. V téže schůzi
 byla zakoupena za K 15.000,- od firmy
 Svatopluk Pohořelý část stav. parcely
 č.kat. 72 k rozšíření uliční soutěsky při
 vjezdu do náměstí dle reg. plánu.

Dne 5. října byly pronajmuty za nájem K 650,- obecní rybníky p. Jaroslavu Klusáčkovi, řezníku zde.

Dostavěna byla novostavba mlékárny v Hesově na Utínském katastru.

Dne 1. listopadu 1940 byl přidělen zásobovacímu oddělení Vojtěch Sobotka, dozorce fin. strážce.

Přípisem okr. úřadu v Chotěboři, ze dne 11. prosince byl zproštěn na vlastní žádost Ph.Mg. Mach Ota funkce předsedy obecní správní komise a vedením obce pověřen místopředseda Klusáček Otto, dlouholetý a zasloužilý starosta města, kterého ve vedení obecních záležitostí bude zastupovati ing. Adolf Švec.

V prosinci 1940 zemřel v obci Buková zasloužilý, dlouholetý předseda okresního výboru příbyslavského a předseda Posázavského elektr. svazu Frant. Šmírouš, který se zasloužil o vybudování komunikačních spojů silničních a o rozvoj elektrisace v našem soudním okrese.

Dne 1. listopadu 1940 byl soudní okres Příbyslav připojen okresnímu úřadu Nové Město na Moravě, čímž naše město bylo zapojeno k zemi moravské. Protesty proti tomuto geografickému násilí nebyly přípustné.

Dne 10. listopadu byl propuštěn se zajišťovací vazby Josef Staněk pro nedostatek důkazů pro ilegální činnost.

Dne 5. 10. 1940 byl přijmout do služeb obce p. Jan Vlček jako praktikant.

Dne 22. 7. 1940 byl časlavským Gestapem ubit v Kolíně zdejší rodák Frant. Cepl nar. 18. 2. 1893.

Dne 22. 6. 1940 zemřel zasloužilý sokolský pracovník Jos. Pohořelý majitel strojírny v Příbyslavi. Dne 20. 1. 1940 pořádal výstavu obrazů ve zdejší škole ak. malíř Jancíček -Pardubský.

Dne 4. února 1940 se s městem rozloučili čestný občan Msgr. Alfons Hornek. Odstěhoval se do Humpolce.

Dne 29. 1. 1940 byly vyvěšovány ve městě oboujazyčné orientační tabulky.

Dne 24. února zakázáno vytápěti v biografu, divadle...(končí list bez pokračování?)

1941

Přepadení Sovětského svazu Němcem.

Dne 23. ledna 1941 byla dosazená vnučená německá správa na firmu Zemědělské akc. továrny „Amylon“ v Ronově nad Sázavou v osobě říšského Němce Wilhelma Brünninga.

Na základě usnesení ze dne 21. 1. 1941 byly zvýšeny pohřební sazby:

Pohřeb I. třídy	K 2.527,55
Pohřeb II. třídy	K 2.085,90
Pohřeb III. třídy	K 1.146,40

Dne 21. ledna byl kooptován na výzvu okresního hejtmána Laciny z Nového Města na Moravě za člena O.S.K. příslušník německé národnosti Josef Klement, rolník v Uhrách.

Od 1. března byl zaveden povinný kurz němčiny pro všechny obecní zaměstnance.

Bývalému obec. tajemníkovi Janu Půžovi se vyměřila na základě usnesení O.S.K. ze dne 21. února s platností od 1. 7. 1940 roční pense v částce K 16.294,80.

Dle účetní závěrky a rozvážného účtu hospodaření vykazuje obecní jmění přírůstek v r. 1940 částkou K 69.865,63.

Dne 13. dubna 1941 byla z rozkazu německých úřadů zastavená činnost Sokola a veškeré mění bylo zabaveno!

Rozp. potřeba na rok 1942	K 592.892,-
Rozp. úhrada na rok 1942	K 361.358,-
Jeví se tudíž	
rozpočtový schodek	K 231.534,-
Který se uhradí: 125% přírážkou	

k dani činžovní K 47.050,-
400% přírážkou
k ostatním daním K 184.484,-
Celkem se vybere K 231.534,-
na přírážkách

Čímž schodek rozpočtový jest úplně uhrazen!

Z nařízení německých úřadů museli se psáti pozvání na schůzi O.S.K. dvoj-
jazyčně, ježto v obecním sboru zasedal
jeden Němec, který česky dobře hovořil,
ale nemusel uměti česky čísti.

Dne 22. června 1941 přepadlo hitlerov-
ské Německo zákeřně a zrádně pokojný
a mírumilovný Sovětský Svaz.

Dne 27. června 1941 byl zatčen pro
rozšiřování ilegálního Rudého práva
a komunistických tiskovin František Ko-
louch, tkadlec v Přibyslavi.

Dne 19. srpna 1941 byl zatčen pro ko-
munistickou propagandu František Klusáček, tkadlec v Přibyslavi.

Dne 8. října 1941 byl zatčen ve svém
bytě v Hesově pro sokolskou činnost
Adolf Švec, ředitel Zemědělských ak-
ciových továren „Amylon“ a uvězněn
v koncentračním táboře Osvětimi.

Dne 30. října 1941 byly převzaty obecní
jatyky na základě nařízení zemského úřa-
du v Brně ze dne 24. 10. 1941 čj. 21.547 do
správy obce.

Téhož dne se přihlásila naše obec za
člena oblastního Horáckého divadla, se
sídlem v Třebíči.

Dne 11. srpna 1941 byl pro Lesní druž-
stvo, zde, jmenován vnučeným správcem
Werner Würfel z Ratboře, zplnomocně-
ným lesmistrem Wilhelm Ambos ze Svět-
lé nad Sáz. a správcem podniku Franz
Pompe, nadlesní z Brna, spolu s dosavad-
ním ředitelem velkostatku Ing. Jarosla-
vem Bezpalcem.

Dne 9. září 1941 byl zatčen v Lanžhotě
štábní čet. strážmistr Josef Glozl, zdejší
rodák pro ilegální činnost.

Dne 15. listopadu 1941 byl zatčen ve
svém bytě v Přibyslavi ředitel škol Josef
Smejkal.

Dne 2. prosince byla úředně zastavena
činnost Těl. jednoty „Orel“ a jmění za-
baveno!

Dne 30. října 1941 zemřel v Přibyslavi
dlouholetý obecní tajemník Jan Půža.
Vdově byla vyměřena pense K 842,- mě-
síčně.

Dne 23. 3. 1941 zemřel dlouholetý zdejší
hrobník František Štohanzl, který zastá-
val i místo vodáka.

Teprve koncem roku 1941 musel býti
na přímý přísný rozkaz „oberlandrata“
(Pozn.: Oberlandrat (vrchní zemský
rada, zkratka OLR) byl nejnižší typ
úřadu německé okupační správy v Pro-
tektorátu Čechy a Morava) v Jihlavě od-
straněn z domu čp. 69, nyní čp. 1 český
nápis „Radnice“. Německým nápisem již
nahrazen nebyl.

Dne 22. 3. 1941 schrálo se u nás br-
něnské národní divadlo 10 her. Zahajo-
vací představení bylo Mikuláš Dačický
z Heslova v titulní úloze s Mistrem Lo-
kšou. Hráli zde: Koldovská, Pavlíková,
Novotná, Krtíčková, Svátková, Lukeš,
Hajný, Šlégel, Malimánek, Vykypěl, Vo-
zák, Zejda, Svátek a Malý.

Gapsal :

*František Hodička,
revizor.*

Příště pokračování: rok 1942-1944

Obr. 4: Uvolňování silnice Příbyslav – Borová (foto: archiv J. Čermák)

Lidmila a Josef Kameníkovi

Význačný šlechtitel pan František Procházka

Pan František Procházka se narodil 19. března 1926 ve Chvaleticích u Přelouče v rodině soukromého zemědělce. Po základní škole navštěvoval Rolnickou školu lidovou v Kutné Hoře. Následně studoval Střední zemědělskou školu v Čáslavi, kde v roce 1950 maturoval. Do roku 1953 pracoval na hospodářství svých rodičů a poté nastoupil do Krajského výzkumného ústavu zemědělského v Uhersku u Pardubic. Po různých reorganizacích odešel v roce 1957 na ŠS Kalíšť u Brandýsa nad Orlicí. V rámci další reorganizace výzkumu a šlechtění směřoval v roce 1961 na Šlechtitelskou stanici Česká Bělá. Na této stanici, kam s ním

přešli i jím rozpracované materiály, dosáhl největších úspěchů. Zde pracoval do roku 1989, kdy 3. února zemřel na následky zhoubné choroby ve věku nedožitých 63 let.

Šlechtěním se začal zabývat již ve svých šestnácti letech na hospodářství svých rodičů. Zkoušel zde krmné luskoviny, mák a jeteloviny, ze kterých vznikla novošlechtění přihlášená v roce 1950 do Státních odrůdových pokusů (SOP). A to mák bělozrnný, peluška jarní a jetel červený chvaletický. Byl spoluautorem vikve ozimé Pisárecká hladká, pšenice jarní Niva a pšenice ozimé Kaštická osinatka.

Význačný šlechtitel František Procházka

Některé jeho materiály byly postupně předávány na jiné šlechtitelské stanice nebo ústavy, např. vojtěška, krmná řepa a jiné. Šlechtění plodin mohl začít plně rozvíjet na šlechtitelské stanici Česká Bělá, která byla v roce 1978 sloučena pod Šlechtitelskou stanici Keřkov. Postupně se začal specializovat na šlechtění lnu, kmínu a máku. V období, kdy v českém lnářství pomalu končí uplatňování odrůd Český diplomat a Domanínský výnosný a řada šumperských odrůd, rozpracovává holandskou odrůdu Viera na naše podmínky a výsledkem je odrůda Věra, která byla povolena v roce 1959. Tato odrůda se stává nejrozšířenější odrůdou v republice. V roce 1971 mu byla povolena odrůda Belan, která se stala po dvacet let nejrozšířenější odrůdou lnu. Další jeho odrůdou byl Horan, povolený v roce 1982, v praxi jediná raná odrůda. Pro svoje vlastnosti,

ranost a odolnost vůči chorobám a poléhání, se uplatnila ve vyšších polohách. K vyšlechtěným odrůdám vedl současně i udržovací šlechtění. Udržovací šlechtění odrůdy Věra bylo přesunuto na Šlechtitelskou stanici Slapy u Tábora, odrůdy Belan na Šlechtitelskou stanici Bystřice nad Perštýnem a na České Bělé se udržovala odrůda Horan.

V osmdesátých letech dochází k významnému zlomu ve šlechtění lnu, kdy se začínají uplatňovat modře kvetoucí odrůdy ze Slap a ze Šumperka. Na tuto změnu nemohl pan Procházka reagovat, neboť jako bíle kvetoucí odrůdy nebylo možné pěstovat vedle modře kvetoucích odrůd. V průběhu dalšího období dochází na stanici k pozvolnému útlumu ve šlechtění lnu a brzy k útlumu přádového lnu v celé republice až k úplnému ukončení lnářské produkce na vlákno. Všechny odrůdy vyšlechtěné panem Procházkou byly vhodné pro nově zaváděné technologické postupy a byly nosnými odrůdami v zemědělské praxi.

Ve šlechtění kmínu v České Bělé od samého počátku pokračuje v práci z předchozího pracoviště, kde již v roce 1964 byla povolena jeho první odrůda kmínu Ekonom, vykazující vyšší výnosy a vyrovnanější sklizně než do té doby pěstované krajové odrůdy. Současně se od samého začátku věnoval neopadavosti nažek jako možnosti vyšších sklizní. Používal k tomu i ionizující záření a poznatků polyploidie. Tomu se důsledně věnoval a dílčí úspěchy znovu postupně zdokonaloval.

Své poznatky systematicky konzultoval s předními odborníky na tomto úseku. Byla to především Doc. Ing. Jiřina Vrzalová z Vysoké školy zemědělské Brno, Ing. Miloš Chládek z Výzkumného ústavu zelenin v Olomouci, Ing. František Blažek a Ing. Jaroslav Krejčí, pracovník ÚKZÚZ v Brně a v Havlíčkově Brodě a

s celou řadou dalších odborníků a praktiků tohoto oboru. Předním pracovníkem v pěstování kmínu v zemědělské prvovýrobě se stal Dr. Václav Peterka v JZD Bohuslavice u Náchoda. Celková plocha pěstovaného kmínu však stále kolísala. Pohybovala se kolem tisíce hektarů a v roce 1971 klesla na 550 ha. Nákup kmínu klesl v roce 1972 na 206 tun. Proto celková potřeba kmínu byla až ze 60 procent kryta dovozem, především z Holandska a Polska. Podle toho se pohybovala cena kmínu v obchodech. Již rozšířením odrůdy Ekonom bylo zajištěno částečné navýšení produkce v republice. Rozhodující zlom nastal povolením nové neopadavé odrůdy Rekord. Jeho rozšíření se začínalo uplatňovat i v JZD Doubrava Maleč, kde již v roce 1978 se pěstoval na 45 ha, v roce 1979 na 150 ha a v dalším období se tato plocha udržovala přibližně na stejné výši. JZD Maleč byl v roce 1979 udělen status moderního podniku na pěstování kmínu. Garantem vysoké odborné úrovně byl agronom a zkušený praktik Josef Marek.

Pro potřebu praxe byla vypracována Agrotechnika kmínu, kterou vydalo Federální ministerstvo zemědělství a výživy. Agrotechniku zpracoval pan František Procházka šlechtitel, dále Ing. František Blažek a Ing. Jaroslav Krejčí z ÚKZÚZ Brno a Havlíčkův Brod a Ing. Miloš Chládek, pracovník VÚZ v Olomouci. Lektorovali ji Ing. Miloš Málek z Ministerstva zemědělství, Doc. Ing. Jiřina Vrzalová, CSc. z VŠZ v Brně, Ing. František Mareček z VÚ Praha Ruzyně a Josef Marek z JZD Maleč. Současně byla rozvinuta systematická propagace odrůdy Rekord a její nová agrotechnika. Již v roce 1979 jsme dosáhli soběstačnosti ve spotřebě kmínu.

V roce 1978, kdy byla odrůda Rekord povolena, dochází ke sloučení Šlechtitel-

ské stanice Česká Bělá se Šlechtitelskou stanicí Keřkov. Obě stanice již dříve úzce spolupracovaly na úseku šlechtění a množení brambor. Nyní nastala úzká spolupráce ve šlechtění lnu a kmínu. Současně dostal úsek pana Františka Procházky podstatně vyšší podporu a uznání. Bohatá byla jeho propagační a publikační činnost v celé ČSR. Publikoval více než dvacet původních vědeckých prací a více než 200 odborných a populárních článků ve státním a regionálním tisku. Kromě Vysokých škol spolupracoval s Výzkumným ústavem zelinářským v Olomouci, Výzkumným ústavem v Šumperku, Výzkumným ústavem bramborářským v Havlíčkově Brodě a Výzkumným ústavem léčivých rostlin ve Zbraslavi, zde hlavně s Mgr. Marií Pravdovou. Vzhledem ke zvýšenému rozsahu vedených materiálů byla navázána spolupráce se Šlechtitelskou stanicí Turnov, která patřila pod SEMPRU Praha. Zde našel v osobě Ing. Marie Hadincové a šlechtitele pana Pekárka vzorné spolupracovníky.

Pan František Procházka měl neobyčejnou pozorovací a hodnotící schopnost pro sledované rostliny. Byl velice skromný, obětavý, zodpovědný, trpělivý a rozvážný. Měl vysokou přirozenou autoritu u vědeckých pracovníků, v řídicí sféře lnářské i kmínářské, mezi odbornými pracovníky a mezi praktickými pěstiteli. Vzhledem k jeho všeobecnému přehledu předpokládal pan Procházka konec stávajícího režimu a připravoval se na nové možnosti. Uprostřed této plodné doby počátkem roku 1989 však pan Procházka onemocněl a brzy umírá. Poslední jeho samostatná odrůda kmínu Prochan, povolená po jeho smrti v roce 1990, nese jeho jméno. Jeho osobu i odborné znalosti na tomto úseku již nebylo možné nahradit. S vděčností a úctou na něho vzpomínají všichni, kdo ho blíže znali.

Povídání o losech, zvláště pak o Emilovi

V druhé polovině roku 2025 se stal jistý mladý los středoevropskou celebritou a pravděpodobně jí ještě nějaký čas bude. Je to mladý samec migrující z Polska přes Moravu a západní Slovensko do Rakouska. A potom, při pouti Moravou získal jméno Emil. Podle jedné verze po atletovi Emilu Zátopkovi, podle druhé (která je mi bližší) po cestovateli Emilu Holubovi. Vyberte si.

Migrace mladých losů (ale i vlků, bobrů, medvědů), během kterých hledají nová teritoria a zejména nevěsty, jsou vcelku běžnou záležitostí. Tedy ve střední Evropě bývaly. Současné znepřehodnění krajiny čím dál hustější silniční, dálniční a železniční sítí migrace výrazně omezuje. I tak bili ještě relativně nedávno (např. v roce 2017) migrující losi pozorování i na Vysočině. Zda tomu tak bude i v budoucnu, uvidíme. Než se k příběhu losa Emila vrátím, podám zde důležité informace o losech obecně.

Losi jsou největší u nás žijící zástupci jelenovitých. Samci běžně dosahují výšky v kohoutku 200 centimetrů a hmotnosti 400 kilogramů, ovšem někteří statní samci mohou v kohoutku měřit až 260 centimetrů s hmotností přes půl tuny. Všeobecně je pokládáme za severské živočichy, ekologicky vázané na rozhraní tajgy a tundry, ovšem praxe ukazuje, že tento biotop k existenci nijak bezpodmínečně nepotřebují. Z hlediska systematického je Emil, tedy los evropský (*Alces alces alces*), jedním z osmi poddruhů losa. Areál výskytu tohoto poddruhu sahá od Skandinávie až po Ural. Další

tři poddruhy, a to los sibiřský, kamčatský a amurský, žijí v Asii, takže tyto čtyři poddruhy tedy dohromady osidlují spojitý areál od Atlantiku po Pacifik. Ostatní čtyři poddruhy žijí na severoamerickém kontinentu.

Souvislý losí areál se v Evropě vztahuje pouze na sever. Jižněji žijí jen menší až malé populace v Polsku, na Slovensku, v Čechách, Rakousku a Německu, přičemž nejpočetnější populace je ta polská. Migrující losi však byli pozorováni i v Maďarsku a Rumunsku.

Historie výskytu losů ve střední Evropě je docela zajímavá, třebaže dokladů je málo. K těm nejzajímavějším patří kupodivu zápis Gaia Julia Caesara ve spisu Zápisů o válce galské (kniha 6., kapitola XXVII). Zde Gaius Julius zmiňuje výskyt losů v germánské oblasti takto:

Sunt item, quae appellantur alces. Harum est consimilis capris figura et varietas pellium, sed magnitudine paulo antecedunt mutilaeque sunt cornibus et crura sine nodis articulisque habent. Neque quietis causa procumbunt neque, si quo afflictas casu conciderunt, erigere sese aut sublevare possunt.

Tedy: Žijí tam též takzvaní losi. Postavou a pestrout koží podobají se velice kozám, ale velikostí je poněkud předstihují, rohy jejich jsou neúplné, mají běhy bez kotníků a kloubů. Ani za příčinou odpočinku neuléhají, jestliže klesli, byvše postiženi nějakou nehodou, nemohou se vzpřímiti nebo alespoň nadzdvihnouti (překlad J. Wallenfels).

Další informace podložené doklady poskytují osteologické nálezy ze slo-

Los Emil na Opavsku (Foto: facebook obce Zbyslavice)

vanských hradišť, například u Libice nad Cidlinou nebo u Pohanska nedaleko Břeclavi. Lze předpokládat, že konec losích populací na našem území přišel v době středověké kolonizace krajiny. Věřím, že zásadní zvrát přišel s příchodem

nové lovecké metody, a sice jízdní štvánice se psy. Losi se totiž instinktivně brání vlkům, a tedy i psům, a tak, na rozdíl od ostatních jelenovitých, před nimi neprchají, ale postaví se jim k odporu. Zbytek pak dokonal lovec.

Ke změně stavu došlo až po druhé světové válce. Tenkrát v Polsku zbývalo z původní populace na severu jen osmáct jedinců. Poláci západně od Varšavy vybudovali v roce 1949 novou losí oboru v Puszcze Kampinoské. Chov se dařil, a tak od roku 1956 je postupně vypouštěli na svobodu. Tak se po roce 1956 obnovila losí migrace v tradičním směru k jihozápadu a výskyty losů se u nás postupně stávaly čtenějšími.

První los byl pozorován již v roce 1957 u Litoměřic, o rok později v podhůří Krušných hor. Do roku 1966 bylo u nás pozorováno dalších šest jedinců, mezi lety 1967–1976 bylo pozorováno 32 jedinců. V osmdesátých letech se na jih od nádrže Lipno vytvořila malá losí populace, první mládě zde bylo pozorováno v roce 1977. Tato populace zde žije dodnes a bylo by škvéle, kdyby k ní Emil dopochodoval a geneticky ji obohatil.

Malé populace byly pozorovány ještě v devadesátých letech na severozápadní Šumavě, dále na Bechyňsku, Jistebnicku a Rožďalovicku, jenže časem tyto populace zanikly. Díky fotopastím se občas objeví záznamy pohybu losů i z jiných míst v jižních Čechách a zejména v Rakousku v regionech Mühlviertel a Waldviertel.

Ještě bych měl zmínit, že los evropský je celoevropsky chráněn Bernskou úmluvou, která mu přiznává status chráněného živočicha, a u nás je los zvláště chráněným a kriticky ohroženým druhem podle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny a jeho prováděcí vyhlášky č. 395/1992 Sb. Je zakázáno jej usmrcovat, zraňovat, rušit, chytat nebo chovat v zajetí, rovněž je zakázáno poškozovat nebo ničit jeho sídla, kterým se v tradiční myslivecké mluvě říká stání nebo stávaníště.

Za pozornost stojí také informace, že relativně častý výskyt místních jmen se

slovním základem los nemá s výskytem losů evropských žádnou spojitost. Jména jako Losenice (zde na Vysočině Velká a Malá Losenice), dále Losiny, Losiná atd. vyplynula v časech zakládání kolonizačních obcí (zejména ve třináctém století) ze způsobu rozdělování pozemků mezi nové osadníky, tedy volbu losem.

Ale vraťme se k Emilovi. Kdy a kde začal svoji pouť, jsem nezjistil. Předpokládá se, že pochází z polské populace, která v současnosti čítá okolo tří tisíc jedinců. Prvně byl na našem území pozorován 2. června v Ludgeřovicích, tedy na západním okraji Ostravy. Odtud vyrazil na jih, Oderskou bránou podél Odry a pak Bečvy došel na Zlínsko a dále na Moravské Slovácko. Zde se poměrně dlouho zdržel a na chvíli si odskočil na Slovensko ke Skalici. Potom se vrátil na Moravu k Hodonínu, pak k Břeclavi a odtud pokračoval do Rakouska až k Vídni. Tam se obrátil na západ a u Klosterneuburgu přeplaval Dunaj. Počátkem září byl pozorován v oblasti St. Pöltenu a v polovině září se procházel nedaleko města Amstetten, jižně od Dunaje. Odtud pokračoval do Horního Rakouska, přeplaval řeku Ems a Krems a u městečka Stättledt byl uspán a převezen do okresu Rohrbach k hranici s naší republikou. Během transferu dostal čip, díky němuž může být nějakou dobu sledován. První dny po transferu se opravdu pohyboval na území NP Šumava v oblasti Stožce. Potom přešel na pár dnů do Německa do Bavorského lesa. Asi se mu tam nelíbilo, proto se vrátil na Šumavu a zamířil na západ až na Klatovsko, ale po několika dnech se obrátil zpět k východu. Podle posledních zpráv se zdržuje v oblasti Lipna a pravděpodobně se stal součástí zdejší malé losí populace.

Klára Bezděčková

Kulík zlatý na Přibyslavsku

Letos na podzim se ve faunistické databázi AVIF České společnosti ornitologické (ČSO) objevil záznam z Přibyslavska označený symbolem diamantu. Toto označení se používá pro vzácná pozorování týkající se ptáků, kteří se v České republice objevují jen výjimečně. V daném případě šlo o kulíka zlatého, obyvatele severské tundry, který na jaře a na podzim nehojně, ale pravidelně protahuje přes naše území a ojediněle se objeví i v našem regionu.

Kulík zlatý patří mezi tzv. bahňáky, tj. ptáky specializované na vyhledávání potravy v měkkém substrátu mokřadů nebo mělkých vod. Jeho hnízdní areál zahrnuje sever Evropy a Asie. Je vázaný na otevřenou krajinu, hnízdí především na podmáčených loukách, rašeliništích a slatiništích. Přezimuje zejména v západní Evropě a ve Středomoří. Během tahu se objevuje i ve vnitrozemí, například na polích, pastvinách nebo vypuštěných rybnících, často v menších či větších skupinách.

Kulík zlatý je středně velký pták s poměrně velkou hlavou, vysokým čelem a krátkýma nohama. Dospělci obou pohlaví v prostém (zimním) šatu a také mláďata v juvenilním šatu jsou šedohnědí se světlejšími, žlutavými až bělavými

Kulík zlatý. Foto: Dagur Brynjólfsson, commons.wikimedia.org/wiki/File:Kapustarinta.jpg

skvrnami. Svatební (letní) šat je naopak velmi nápadný: svrchní strana těla je šedá, s výraznými zlatožlutými skvrnami, podle nichž druh získal své jméno, na spodní strana dominuje černá.

Už na dálku nás může zaujmout typický kulíkovitý pohyb – střídání krátkého, cupitavého pobíhání s častým zastavováním a pozorným rozhlížením se po okolí. Charakteristické je i táhlé flétnovité volání, které se nese otevřenou bažinatou krajinou a dotváří tak její atmosféru.

Tok se odchrává převážně za letu a je doprovázen melodickým zpěvem. Hnízdění probíhá v izolovaných párech. Samička si v mechu nebo nízké vegetaci vyhloubí mělkou jamku, do níž klade tři až pět hruškovitých vajíček. Na jejich zahřívání se podílejí oba rodiče. Mláďata se

líhnou zhruba po čtyřtýdenní inkubaci a další přibližně čtyři týdny jsou voděna rodiči.

Na tahu se kulíci zlatí často zdržují na polích, běžně ve společných hejnech s čejkami chocholatými, a v půdě vyhledávají potravu. Její hlavní složkou jsou drobní bezobratlí, doplňkovou různá semena, plody a další části rostlin.

V České republice bývá kulík zlatý zatížen častěji v době podzimního tahu než na jaře. Většinou protahuje v menších skupinách, výjimkou však nejsou ani hejna čítající několik set jedinců. Řada pozorování nasvědčuje tomu, že někteří jedinci u nás i zimují. Na Příbyslavsku byl podle databáze AVIF kulík zlatý pozorován 15. října odpoledne mezi obcemi Nové Dvory a Velká Losenice.

Zdroje

- Smolík, A., 2025. Avif – faunistická databáze: pozorování č. 16093510. Online. – *Česká společnost ornitologická*. Dostupné z: avif.birds.cz/item/123456789. [cit. 2025-10-21]
- Kodet, V. & Kodetová, D. [eds.] 2021. *Pluvialis apricaria* (Linnaeus, 1758) – kulík zlatý v Kraji Vysočina. Online. – *Pobočka ČSO na Vysočině*. Dostupné z: prirodavysociny.cz/cs/druhy/2298/kulik-zlaty. [cit. 2025-10-21]
- Hudec, K., & Šťastný, K. 2005. Fauna ČR, Ptáci 2/I, sv. 29/1. *Academia, Praha*.

Výzva čtenářům

Vážení čtenáři,
i vy se můžete podílet na tvorbě Příby-
slavského čtvrtletníku. Uvítáme od vás ze-
jména příspěvky týkající se historie a pří-
rody mikroregionu Příbyslavsko. Můžete
však posílat i dosud nepublikovaná dílka
literární, historické i současné fotografie
či ilustrace. Redakce si vymíní výběr
a zařazení příspěvků a jejich jazykovou
úpravu. Za obsahovou stránku článku od-
povídá autor a jeho postoje se nemusí vždy
ztotožňovat s názory redakce.

Příspěvky zasílejte poštou na adresu:
Město Příbyslav
Bechyňovo náměstí 1
582 22 Příbyslav.
Na obálku výrazně uveďte
PŘIBYSLAVSKÝ ČTVRTLETNÍK.

Texty i obrázky můžete také poslat
e-mailem, a to na adresu
michael.omes@seznam.cz

Texty neformátujte a pište v běžném
nastavení: Word, písmo obyčejné, Times
New Roman, velikost 12 b. Fotografic
posílejte ve formátu TIF nebo JPG v co
největším rozlišení. Budete-li posílat více
obrázků, pošlete každý zvlášť v samostat-
ném mailu.

Na spolupráci s vámi a na vaši tvorbu
se těší redakční rada.

**Brzkov
Česká Bělá
Dlouhá Ves
Havlíčková Borová
Jitkov
Malá Losenice
Modlíkov
Nížkov
Nové Dvory
Olešenka
Oudoleň
Pohled
Přebyslav
Sázava
Slavětín
Stříbrné Hory
Šlapanov
Velká Losenice
Vepřová
Věžnice
Žižkovo Pole**

*Boží muka na místě hrobu vojáků ze sedmileté
války – Památka kraje Vysočina za rok 2025,
listopad 2025, foto M. Omes*